

АЗƏРБАЙҶАН ССР НАЗИРЛƏР
СОВЕТИ ЯНЫНДА МƏДƏНИ-МААРИФ
МҮƏССИСƏЛƏРИ КОМИТƏСИ

МИРЗƏ ФƏТƏЛИ АХУНДОВ
адына

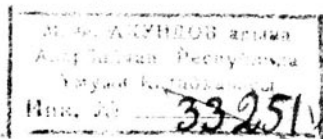
АЗƏРБАЙҶАН РЕСПУБЛИКА
ҮМУМИ КИТАБХАНАСЫ

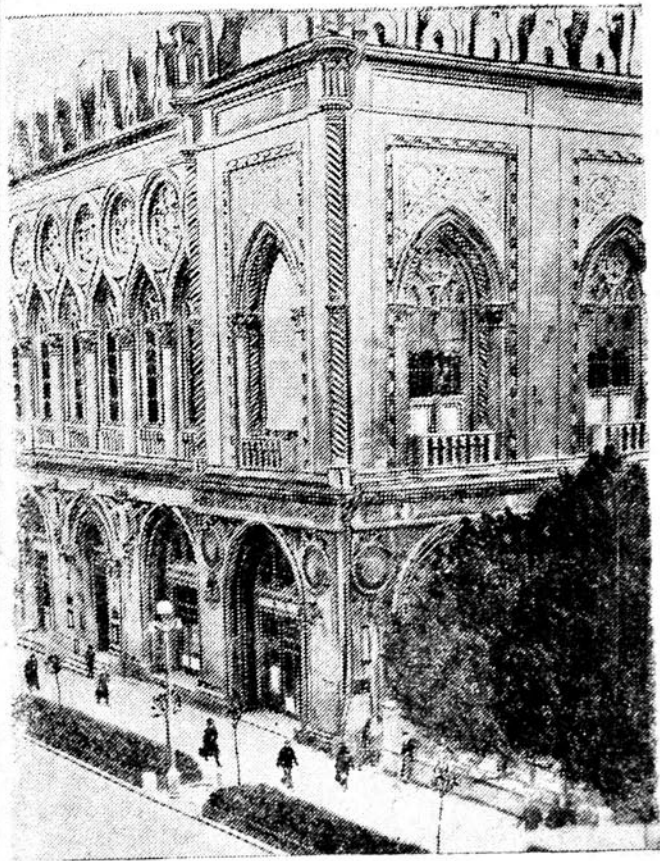

БАКЫ — 1947

Бөйүк Октябрь сосялист ингилабынын
XXX иллийи мүнәсибәтилә.

* * *

Китабхананын ерлөшдийи бина

*„...Халгада китаба, билийә бу гәдәр
бөйүк тәләб әмәлә кәлдийи бизим
өлкәдә китабхана иши бөйүк дөвләт
иши әһәмийәтини газанмышдыр“.*

(В. М. МОЛОТОВ).

30 ил бундан әввәл вәтәнимизин фәһлә вә кәнд-
лиләри даһи Ленин вә Сталинның чағырышы
илә болшевикләр партиясының рәһбәр-
лийи алтында сылаһлы үсяна галхараг буржуа-
мүлкәдар гурулушуну әбәди олараг девирдиләр
вә бәшәрийәт тарихиндә мисли көрүнмәмиш бө-
йүк ингилаб яратдылар. „Чар Русиясы халглар
үчүн һәбсхана иди... Милли вилайәтләрдә дөвләт
вәзифәләринин һамысыны вә я демәк олар һамысыны
рус чиновникләри тутмушду. Идарә вә мәһкәмәләрдә
бүтүн ишләр рус дилиндә апарылырды. Милли дил-
ләрдә гәзет вә китаб нәшр этмәк, мәктәпләрдә
ана дилиндә тәһсил алмаг гадаған әдилмишди. Чар
һөкүмәти милли мәдәнийәтин нә шәкилдә олур-
са-олсун тәзаһүрүнү боғмаға чалышыр, рус олмаян
милләтләри зорла „руслашдырмаг“ сиясәти ери-
дирди. Чаризм рус олмаян халгларын чәллады вә
залими иди“. (ҮИК(б)П тарихи. Гыса курс. сәһ. 6)

Бөйүк Октябр сосялист ингилабының
гәләбәси сайәсиндә халгларын ән гәд-
дар дүшмәни—чар мүтләгийәти һәми-
шәлик дармадағын әдилди. Һәр чүр ис-
тисмарчылар һакимийәт башындан говулду, кө-

лелик галыгларына, милли-эсарәтә, милли бәрә-
бәрсизлийә, һәр чүр ирг фәргинә сон гоюлду,
халгларә өз мүгәддәрәтыны истәдийи кими һәлл
әтмәк һүгүгү верилди, инсанын инсан тәрәфиндән
истисмар олунамасына нәһайәт вермәк үчүн әсас
шәраит ярадылды. Бу ингилаб бәшәрийәт тари-
хиндә ени дөвр ачды вә әсаслы бир дөнүш олду.

Бөйүк Октябрь сосялист ингилабы өз байрағында
инсанлыгын ән парлаг амалы уғрунда мүбаризә
шүарыны кәтирди. Бу ингилаб өзүнүн илк күнлә-
риндән башлап кечмиш чар Русиясында яшаян
бүтүн халгларын сәадәти вә әдаләтли һәят гуру-
лушу үчүн бәшәрийәтин ән эәки нүмайәндәләри-
нин иләр бою чәкдикләри һәсрәтләри һәятә ке-
чирмәйә башлады.

Бөйүк Октябрь сосялист ингилабы биринчи ола-
раг Петроградда гәләбә чалды вә бу галибийәт
сүр'әтлә бүтүн өлкәйә яйылды. Советләр һакимий-
йәти учсуз-бучагсыз чар Русиясынын һәр тәрә-
финә элә сүр'әтлә яйылырды ки, Владимир Илич
Ленин буну Совет һакимийәтинин „Галибийәтли
йүрүшү“ адландырды. Бу „Галибийәтли йүрүш“,
о заман чаризмин мүстәмләкәләриндән бири сайы-
лан „ән керидә галмыш патриархал-феодал мұна-
сибәтләри“ дөврү кечирән, чар чәлладларынын
әсарәти, ерли мүлкәдар вә капиталистләрин ики-
гат-үчгәт истисмарына мәрүз галмыш Азәрбайчана
да яйылды.

1920-чи илин 28 Априлиндә бөйүк рус
халгынын көмәйилә, Ленин вә Сталинин
шанлы силаһдашлары олан Серго Кон-
стантинович Орчоникидзе, Серкей Ми-
ронович Киров вә Анастас Иванович
Микоянын рәһбәрлийи алтында Азәр-
байчанда гурулмуш Совет һакимийәти,
Азәрбайчан халгынын шәкилчә милли,

мәзмунча сосялист мәдәниййәтинин
чичәкләнмәси үчүн кениш йоллар ач-
ды.

Бөйүк рус халгынын вә гәһрәман Гызыл Орду-
нун гардашчасына көмәйи илә Азәрбайчан зәһ-
мәткешләри мүсаватчыларын буржуа-мүлкәдар һө-
күмәтини һәмишәлик йыхдылар вә Азәрбайчанда
Совет һакимийәтини гурдулар. „Сосылист ингила-
бы нәтичәсиндә истисмарчыларын әсирлик зүлмү-
дән азад олмуш Азәрбайчан халгы өз тарихи бо-
юнча биринчи дәфә олараг өз мүгәддәрәтынын
әсл саһиб олду, тәбиәтин Азәрбайчана бәхш эт-
дийи бүтүн бол зәнкинликләрин әсл саһиб олду“.
(М. Ч. Бағыров, „Мүәллимә көмәк“ мәчмуәси.
1940, № 4—5, сәһ. 15).

Мүсаватчы гулдурларын ганичичи ағалыгында
сонра, алман-түрк, инкилис-франсыз мүдахиләчи-
ләринин тәшкил этдийи һәсызчасына сойгунчу-
лугдан сонра, Совет Азәрбайчанына ирс галан өл-
кә харабазар бир һалда иди. Талан әдилмиш вә
дағыдылмыш Азәрбайчанда тәсәррүфат бүсбүтүн
бәрбад, мәдәниййәти тамамилә өлкүн вә һәтта йох
дәрәчәсиндә иди.

Бөйүк Ленин вә Сталинин даһиянә
көстәришләри илә силаһланмыш Азәр-
байчан болшевикләри, Азәрбайчанн
зәһмәткеш халгыны, республиканын
халг тәсәррүфатыны, биринчи нөвбәдә
нефт сәнаеини бәрпа вә инкишафы иши
уғрунда тәшкил әтмәйә башладылар.

Буржуа-мүлкәдар ағалыгы заманында Азәрбай-
чан әһалиси, демәк олар ки, элликчә савадсыз иди.
Кечмиш чар Русиясында яшаян халгларын үмуми
дүшмәни олан чар мүтләгийәти, Азәрбайчанн
бөйүкләри, ханлары, капиталистләри авамлыг вә са-
вадсызлыгы һәр вәһлә яйыр вә зәһмәткеш әһа-

ллийн мэдэни инкишафыны һәр чәһәтдән ләнки-
дир вә чәтинләшдирдирдиләр.

Сталин йолдаш 1920-чи илдә „Совет һакимийә-
тинин Русияда милли сясәти“ адлы мәгаләсиндә
белә язырды: „Чаризм күтлэләри гул һалында вә
чәһаләтдә сахламаг үчүн учгарларда патриархал-
феодал зүлмүнү гәсдән шиддәтләндирирди“. (Марк-
сизм вә милли-мүстәмләкә мәсәләси“, сәһ. 90).

Анчаг Бөйүк Октябр сосялист ингилабынын
етишдирмәси—Апрел ингилабындан сонра, Ленин
вә Сталинин ардычыл милли сясәти
сайәсиндә Азәрбайчанда мэдэни инги-
лабын ярадылмасына башланды.

Һәлә 1921-чи илдә Сталин йолдаш язырды:
„РСФСР-да милли мәсәләнин маһийиәти ондан
ибарәтдир ки, милләтләрин, кечмишдән бизә ирс
галмыш олан керилийини (тә-әррүфат, сясиси вә
мэдэни керилийини) йох этмәк, керидә галмыш
халгларын һәм дөвләт, һәм мэдэнийәт, һәм дә
тәсәррүфат чәһәтдән Мәркәзи Русияя чатмасына
имкан в-рмәк лазымдыр“. („Марксизм вә милли-
мүстәмләкә мәсәләси“, сәһ. 111).

Ленин 1920-чи ил декабрын икисиндә III Үмүм-
русия Коммунист Кәңшләр гурултайында демийш-
дир: „Сиз билирсиниз ки, савадсыз өлкәдә ком-
мунист чәмийиәти гурмаг олмаз“.

Бөйүк Ленин вә Сталинин даһиянә кәстәришлә-
рини дөнмәдән, шәрәфлә еринә етирән Азәрбай-
чан халгы 27 илдә өз юрдуну габагчыл совет рес-
публикаларындан биринә чевирмәйә наил олмуш,
тарихдә мисли көрүнмәмиш йгтисади вә мэдэни
наилыйәтләр газанмышдыр.

Азәрбайчанда Совет һакимийиәти
гурулушунун 27 или мүддәтиндә ки-

табхана гурулушу саһәсиндә дә чох
бөйүк мүвәффәгийәтләр әлдә әдил-
мишдир.

Сосялист ингилабына гәдәр Азәрбайчанда ки-
табхана мэдэнийәтинин вәзийиәти даһа ачына-
чаглы һалда иди. 1920-чи илдә Бақыда чәми 11
китабхана варды. Бу 11 китабханада үмуми китаб
фонду 95 мин нүсхә китабдан ибарәт иди. Бу ки-
табларын анчаг 1139 нүсхәси Азәрбайчан дилиндә
иди. Азәрбайчанын бөйүк район шәһәрләринин бә-
зиләриндә анчаг кичик китабханалар варды. Лакин
бу китабханалар, ялныз варлы-имтиязлы охучу-
лара хидмәт әдирди. Кениш зәһмәткеш күтләси
онлардан истифадә әдә билмәзди.

Һал-һазырда Бақынын ән бөйүк китабханала-
рындан бири сайылан Ленин адына Мәркәзи ки-
табхана, сабиг „Эрмәни чәмийиәти-хейрийәсинин“
китабханасы әсасында тәшкил әдилмишдир. Чә-
мийиәт исә һәмин китабхананы 1870-чи илдә ач-
мышды. Китабхананын башлыча вәзифәси шәһәрин
хырда буржуа-ермәниләринә вә гисмән нефт Ба-
кысынын чиновник вә гуллугчуларына хидмәт әт-
мәкдән ибарәт иди. Китабхананын тәшкил олун-
дугу 1870-чи илдә 500 вә 20 ил кечдикдән сонра,
1890-чы илдә исә анчаг 3.000 нүсхәдән ибарәт ки-
таб фонду вар иди. Ингилабдан әввәл китабхана-
нын охучулары арасындакы фәһләләри бармагла
саймаг оларды, азәрбайчанлы исә һеч йох иди.
Статистик мә'лумата көрә 1911-чи илдә китабха-
ная кәлән 675 нәфәр охучунун милли тәркибинин
40 фаизи эрмәни, 32 фаизи рус, 17 фаизи йәһуди
вә бүтүн галан милләтләр исә ялныз 11 фаизини
тәшкил әдирди. Һәмин статистик мә'луматда азәр-
байчанлыларын һеч ады белә чәкилмир. Бу китаб-
ханада бир нүсхә дә олса Азәрбайчан дилиндә
китаб йох иди.

Азәрбайҗанда Совет һакимийәти гурулан кими китабхана халгын малы олур вә өз ишләрини тамамилә енидән гурур. Китабхана үчүн Азәрбайҗан китаб коллектору васитәсилә чохлу китаб алыныр. Бир илин әрзиндә, 1921-чи илдә китабхананын фонду 33 мин нүсхәйә, охучуларын сайы 3.577 нәфәрә, охучуларә верилән китабларын сайы исә 75.000 нүсхәйә чатыр. 1930-чу илдә китабхананын китаб фонду 64.700 нүсхәйә, охучуларын сайы 6400 нәфәрә, онлара верилән китабларын мигдары исә 260.000 нүсхәйә чатмышдыр. Һазырда китабхананын фондунда 121.500-дән артыг китаб вә 20.000 нәфәр охучусу вардыр. Белә сүр'әтли инкишаф аңчаг Совет һакимийәти сайәсиндә, Совет гурулушунда мүмкүндүр.

Азәрбайҗанда Совет һакимийәти гурулмасынын һәлә илк илләриндә республиканын шәһәрләриндә китабханалар сүр'әтлә артыб, хейли кениш шәбәкә тәшкил этди. Ингилабын бир или мүддәтиндә, 1921-чи илдә Бақыда вә республиканын район шәһәрләриндә 50 китабхана тәшкил әдилмиш вә бунларда 350.000 нүсхәдән артыг китаб фонду ярадылмышды.

Сонраки илләрдә, халг тәсәррүфатынын бәрпәсы, енидән гурулмасы, өлкәнин сәнаәләшдирилмәси, кәнд тәсәррүфатынын әлликчә коллективләшдирилмәси вә Сталин бешиликләринин мүвәффәгийәтлә һәятә кечирилмәси сайәсиндә әлдә әдилән парлаг тәсәррүфат наилийәтләри илә янашы, республикамызда китабхана шәбәкәси вә онлардакы китаб, мәчмуә, гәзет вә башга мәтбуат мәһсуллары тарихдә мисли олмаян бир сурәтдә артды.

Һал-һазырда орденли республикамызда 1.000-дән артыг китабхана вә бу китабханаларын фондунда миллионларла китаб вардыр.

★
Һәммин китабчаны язмагда башлыча мәгсәд, Азәрбайҗанда Април сосялист ингилабынын мәдәни нәмәтләриндән бири олан Мирзә Фәтәли Ахундов адына Азәрбайҗан Республика Умуми Китабханасынын тарихиндән, онун зәнкин китаб хәзинәсиндән, охучу күтләсинә көстәрдийи хидмәтиндән, апардыгы әлми-күтләви ишләриндән вә саирәдән охучуларымыза гысача мә'лумат вермәкдир.

Бу китабхана республикамызын ән бөйүк китаб сахлаян мүәссисәси вә ССРИ-нын ән бөйүк китабханаларындан биридир. Бә'зи мүстәсналар нәзәрә алынаrsa, Совет һакимийәти илләриндә чап олунмуш бүтүн китаблар, дөври мәтбуат вә башга нөв нәшрийят мәһсуллары вә ингилабдан әввәл Азәрбайҗан дилиндә чап олунмуш китаб вә мәчмуәләрин демәк олар ки, һамысы китабханая топланмышдыр.

Китабхананын Азәрбайҗан әдәбийяты фонду республикада ингилабдан әввәл вә сонра чап олунмуш китаб, мәчмуә, гәзет вә башга нөв нәшрийят мәһсулларыны сахлаян ән бөйүк хәзинәдир.

Азәрбайҗан Республика Умуми Китабханасы 1922-чи илдә Бақынын сабиг ичтимаи йыгынчагынын (клубунун) вә Император Техники Чәмийәтинин Бақы шә'бәси китабханаларынын 5.000 чилдән ибарәт китаб фонду әсасында тәшкил олунмушдур. Һәммин тарихдән китабхана сүр'әтлә инкишаф этмәйә башлады.

1923-чү илин 5 июнунда китабхана рәсмийәтә салынараг охучуларын истифадәсинә верилмиш вә һәммин күндән әтибарән Азәрбайҗан Мәркәзи Дөвләт Китабханасы адландырылмышдыр. Бу заман китабхананын китаб фонду 4 гат артмышды, онун артыг 20.000 китабы варды. Гейд этмәлийик ки,

бу ытабларын анчаг бир нечэ йүзү Азербайчан дилинде иди.

1923-чү илдэн э'тибарэн ытабханаы, РСФСР-нын вэ 1925-чи илдэн исэ ССРИ-нын дикэр республикаларында да чап олунан бүтүн нэшрийят мэхсуларындан пулсуз бирэр вачиб нүсхэ алмаг ихтияры верилди.

Азербайчан ытаб палатасындан пулсуз алынан ики вачиб нүсхэ бурая элавэ эдилэрсэ, ытабхананын ытаб фондунун артмасында эсас мэнбэлэри көрмэк мүмкүндүр.

Ытаб фондунун артмасы сонраки иллэрдэ даһа сүр'этлэ ирэли кетмишдир. Ытабхананын тэшкил олундуғу илк иллэрдэ тэкчэ ССРИ ытаб палатасынын көндэрдийи ытабларын артымы ашағыдаки үзрэ олмушдур:

1923-чү илдэ	5.212	нүсхэ
1924- „ „	13.337	„
1925- „ „	48.812	„
1926- „ „	55.139	„
1927- „ „	56.475	вэ саирэ.

Даһа сонраки иллэрдэ бу рэгэмлэр кетдикчэ артымыш вэ нэһайэт ахырынчы иллэрдэ ытаб фондунун орта һесабла иллик артымы 100.000 чап ваһидинэ чатмышдыр ки, бунларын да эксэриййэти мүхтэлиф адлы ытаблардыр.

Ытабхананын тэшкил олундуғу 5 ил мүддэтиндэ ытаб фонду 300.000 нүсхэйэ яхын ытаб, мэхмуэ, гээет вэ башга нөв нэшрийят мэхсулу топлаы билмишдир. Ытабхана фондунун артмасында айры-айры шэхслэрин, идарэлэрин өз ытабханаларыны һэдиййэ этмэлэри дэ мүэййэн рол ойнамышдыр.

Ытабхана фондунун артмасында һабелэ фэрди гайдада тэк-тэк адамлардан, көһнэ ытаб сатан дү-

Ытаб сахланан ер.

канлардан, базардан, китаб, мәчмуә вә сәирә ал-
маг да мүнүмм рол ойнамышдыр.

Азәрбайчан вә рус дилләриндә олан китаблар сай әтибарилә чохлуг тәшкил әтмәклә бәрәбәр, бүтүн ССРИ халгларынын дилләриндә олан китаблар да мигдарча мүнүмм ер тутур. Харичи дилләрдә мұхтәлиф китаб алмаға айрыча фикир верилмәси сайәсиндә китабхананын китаб фондунә гәрб вә шәрг халглары дилләриндә хейли китаб топлана билмишдир.

Китабхананын әлязмасы фондунда, ән надир әлязмаларындан бири олан XII әср Азәрбайчан әдәбийятынын бөйүк классики Әфзәләддин Хаганинин чох гиймәтли әсәри „Диван“ (шеирләр мәчмуәси) вардыр.

Бөйүк Низами Кәнчәвинин „Хәмсә“си, XVI әсрин мәшһур лирикләриндән Мәһәммәд Фүзули вә башгаларынын әсәрләри китабхананын әлязмалары фондуну даһа гәшәнк бәзәмишдир.

Бурада даһа бир чох гиймәтли әлязмалары вә надир тапылан бөйүк тарихи әһәмийәтә малик мәтбуат мәһсуллары вардыр. Бу әлязмалары библиографик тәсвир олунмуш вә бунларын аннотациялары һазырланмышдыр. Бурада Яхын Шәрг өлкәләри дилләриндә олан даһа бир чох әл язмалары сахланмададыр.

Китабхананын китаб фондунда чох надир тапылан гәдим чап әсәрләри дә аз дейилдир. Харичи дилләрдә олан китаб фондунда XVI-XVII әсрләрин чох надир әсәрләри, „Әлзевирләр“ (XVII әсрин биринчи ярысында Нолландия мәтбәәчиси Абраһам Әлзевирин нәшрийяты), юнан дилиндә 1573-чү илдә чап олунмуш Гомер вә Һесиод һаггында китаб (*Homeri et Hesiodi certamen*, 1573), латын вә юнан дилләриндә Әрәстунун 1601-чи илдә чыхмыш китабы вә башга бу чүр чох дәйәрли әсәрләр тапмаг мүмкүндүр.

Китабханада XVIII вә XIX эср рус классикләринин А. С. Пушкин, Л. Толстой вә башгаларынын илк нәшри, 1836—1866 илләрдә чыхмыш олан „Советременник“ кими дәври нәшрийят дәхи мөвчуддур.

Китабхана марксизм-ленинизм классикләринин: Маркс, Энгелс, Ленин вә Сталинин надир әсәрләрини дә топламагдадыр.

Китабханада ССРИ-нын бүтүн халглары дилиндә олан әдәбийят вә картография шө'бәсиндә 2.000-дән артыг мүхтәлиф хәритә вардыр.

Китабхана һәлә тәшкил олундуғу илк илләрдән өз әтрафына кениш охучу күтләси топлая билмишди. 1928-чи илдә охучуларын сайы 3.183 нәфәрә чатмышдыр.

Азәрбайжан ССРНС вә Азәрбайжан К(б)П МК китабханая вә онун артмасына һәмишә фикир вермиш вә онун китаб фондунун даһа да артыб зәнкинләшмәси үчүн илбәил республика бүдчәсиндән лазыми мигдар вәсаит айырмашдыр. Тәбии, китабхананын инкишафында бөйүк сәбәбләрдән бири дә онун бүдчәсинин илдән-илә ардычыл бир сурәтдә артырылмасында көрмәк лазымдыр. Бүдчә: 1925-чи илдә 21.680 м., 1930-чу илдә 56.000 м., 1935-чи илдә 218.500 м., 1940-чы илдә 350.000 м., 1945-чи илдә 572.000 м. вә 1947-чи илдә исә 831.100 маната чатмышдыр.

Китаб палаталарындан көндәрилән вачиб әдәпләрдән әләвә, китаб алмаг үчүн 1947-чи ил бүдчәсиндән 144.700 м. вәсаит айрылмышдыр ки, бунун да чох һиссәси сәрф әдилмишдир.

Китабхананын гаршысында дуран вәзифәләри еринә етирмәк, ону даһа артыг инкишаф әтдирмәк вә кетдикчә даһа сәмәрәли фәалийәт көстәрмәк үчүн бачарыглы китабхана ишчиләри һазырламаг

саһәсиндәки иши һәмишә мүһүмм вә нөвбәти вәзи-фәләрдән бири олмушдур.

Китабхананын кениш вә чохчәһәтли ишини еринә етирмәк үчүн кадрларын сечилмәсинә, һазырланмасына вә штатынын артырылмасына чидди фикир верилмишдир. Китабхананын 1925-чи илдә чәми 18 нәфәр, 1930-чу илдә 26 нәфәр, 1936-чы илдә 38 нәфәр, 1940-чы илдә 57 нәфәр, һал-һазырда исә 64 нәфәр ишчиси вардыр.

1935-чи илә гәдәр китабхананын штаты әсасән ашағы сәвиййәли тәһсилә малик ишчиләрдән ибарәт олмушдур. Һәтта әксәриййәти орта тәһсили белә олманы ишчиләрдән ибарәт иди. Сон илләрдә бу вәзиййәт көкүндән дәйишмиш, китабханая бир сыра мүтәхәссис ишчиләр чәлб әдилмишдир. Һазырда китабхананын 11 нәфәр али, 12 нәфәр али орта, 16 нәфәр орта тәһсилли ишчиси вардыр.

Китабхананын 5 нәфәр ишчиси һазырда ССРИ-нын В. М. Молотов адына китабхана институту-нун гиябычысыдыр.

Китабхана ишчиләринин тәкмилләшмәси иши китабханачылыг курслары вә мүхтәлиф мөвзуларда кечирилән семинарлар йолу илә дә апарылыр. 1937-38-чи дәрә илиндә 36 нәфәр ишчи китабхана курсуну гуртармыш, 1938-39-чу вә 1939-40-чы дәрә илләриндә библиография мәсәләсинә лаир бир сыра семинарлар кечирилмиш вә бу семинарларда үмумиййәтчә китабханашунаслыг вә хүсусән библиографик-сорғу ишләринә аид бир сыра мөвзуларда мүһазирәләр охунмушдур. 1943-чү илдә 15 нәфәр ишчи енидән һазырланмышдыр. Ишчиләрин ени китабларла таныш олмасы, онларын өз үзәриндә ишләмәси ишиндә ма'лумат-библиография шө'бәси тәрәфиндән һәмин шө'бәнин енидән тәшкил олундуғу 1939-чу илдән башлап ән'әнәви шәкилдә һәр нәфәр ардыгы оларга кечирилән

китабларын вә дөври мәтбуатын библиографик хү-
ласәси аз рол ойнамыр. Нәр һәфтә эрзиндә китаб-
хана ишчиси китабхананын ени алдыгы китаб вә
дөври мәтбуатындан бир нечәсини охуюб һазыр-
лайыр вә ишчиләрин үмуми йығынчағында һәм
охудуглары китаб, мәчмуә вә саирә һаггында әсас
библиографик мә'лумат верир.

1939-чу ил июлун 11-дә Азәрбайжан ССР Али
Советинин фәрманы илә китабхана М. Ф. Ахундов
адына Азәрбайжан Республика Үмуми Китабханасы
адыны алмышдыр.

Бунунла да китабхана ССРИ-нын ән бөйүк ки-
табханаларындан бири сайылмышдыр.

Республикамызда Сталин бешиллик планлары-
нын мүвәффәгийәтлә баша чатдырылмасы, сося-
лист сәнаеинин хүсусән нефт сәнаеинин вә кәнд
тәсәррүфатынын див аддымларла инкишафы илә
янашы, халг тәсәррүфатынын мүхтәлиф сәһәләрин-
дә вә мәдәни мүәссисәләриндә чалышан ени кадр-
ларын сүр'әтлә артмасы, һабелә али мәктәб, әлми
тәдгигат институтлары шәбәкәсинин хейли ке-
нишләнмәси өз нөвбәсиндә китабхананын хидмә-
тини кеңишләндирмәк вә кейфийәтчә даһа яхшы-
лашдырмаг кими гануну тәләби гаршыя гойду.
Бу гануну тәләби өз вахтында еринә етирмәк, мүх-
тәлиф әлмләр үзрә охучуларын арзу вә хаһишлә-
рини, айры-айры әлми, тәсәррүфат идарә вә мүәсси-
сәләринин мүхтәлиф сифаришләрини лазыми дәрә-
чәдә өдәмәк иши биринчи нөвбәдә китабхананын
китаб, мәчмуә, гәзет вә башга мәтбуат фондунун
даһа артырылмасы илә мүмкүн олмушдыр. Она
көрә дә китабхана һәр чүр имкан вә вәсаитләр-
дән истифадә этмиш, чох аз мүстәсналардан баш-
га демәк олар ки, Совет һакимийәти дөврүндә

ССРИ-да чап олунан бүтүн мәтбуат мәһсулунун
вә ингиладан габаг Азәрбайжан дилиндә нәшр
олунмуш китаб мәчмуә, гәзет вә саирәнин бөйүк
әксәрийәтини өзүндә топлая билмишдыр. Нәтичә
этибарилә китабхана, өзүнүн кениш охучу күтлә-
синин олдугча мүхтәлиф әлмләр үзрә вердийи тә-
ләбләрини тәмин этмиш вә охучуя „рәдд“ чава-
бынын верилмәмәсинә әсасән наил ола билмиш-
дыр.

Һал-һазырда китабхана, китабларын
сайы этибарилә Азәрбайжанда бирин-
чи ери тутур. Бурада 1.340.000 нүсхә
чап ваһиди топланмышдыр. Китабханада
мәркәзи әлифба катологу, охучуларын истифадә-
синдә олан әлифба, систематик вә айры-айры
фәннләр үзрә катологлар вардыр. Бу катологлар-
да 3.000.000-дан артыг карт вардыр. Китабхана
1937-чи илә гәдәр 16 яшадәк олан мәктәблиләрә
дә хидмәт әдирди. Лакин һәмјан илдән башлаяраг
китабханадан истифадә этмәйә ялныз 18 яшындан
юхары вәтәндашлары ихтияр верилди. Бу китаб-
хана охучуларынын симасыны дәйишдирәрәк юха-
ры сәвийәли зиялыларын, әлми ишчиләрин, мүх-
тәлиф ихтисаслы мүтәхәссисләрин, али мәктәбләр-
ин профессор, досент, мүәллим вә тәләбәләрин-
нин, партия-совет мәс'ул ишчиләринин вә саирә-
нин китабханадан сәмәрәли истифадә этмәләринә
имкан яратды.

Китабхана гаршысында мәгсәд олараг ашағыда-
ки вәзифиләри гоймушдыр: мүхтәлиф дилләрдә вә
мүхтәлиф заманларда чап олунмуш китаб, мәч-
муә, гәзет вә саирә кими чап мәһсулларыны топ-
ламаг, яхшы муһафизә этмәк, һәмјан китаб вә баш-
га чап мәһсулларындан Маркс—Энкелс—Ленин—
Сталин нәзәрийәсинин кениш даирәдә тәблиғи үчүн
истифадә этмәк, күтлә ичәрисиндә коммунист тәр-
бийәсинин даһа артыг мөһкәмләнмәси ишинә ярдым

көстөрмәкдир. Өлкәмиздә халг тәсәррүфатынын вә мәдәни гуручулуг ишләринин даһа ирәли кетмәсинә, халгын бүтүн әлмләр сәһәсиндә техника, әдәбийят вә инчәсәнәтин тарихи вә ениликләри һаггында кениш мә'лумат алмаларына яхшы көмәк әтмәкдир.

Бу сайылан мәгсәдләр китабхананын кечмишдә вә һал-һазырда фәалийәт көстәрән бир сыра шө'бәләри тәрәфиндән һәятә кечирилир.

Бу шө'бәләр: верилән библиография, мә'лумат вә әдәбийят сияһылары илә партия, совет вә тәсәррүфат идарәләринә, онларын күндәлик ишләринә көмәк әдир.

Азәрбайчан китаб мәһсулларыны топлайыр, системләшдирир вә мұһафизә әдиб сахлайыр. О чүмләдән рус вә ССРИ-нын башга гардаш халгларынын, шәрг вә гәрб өлкәләринин дилләриндә олан китаблар топланылыр вә мұһафизә әдилир. Хидмәт шө'бәси бүтүн вәтәндашларә өз гираәт салону васитәсилә әдәбийятдан пулсуз истифадә имканы верир вә һәтта онларә әдәбийятын сечилмәси, истифадә әдилмәси ишиндә дә ярдым көстәрир.

Китабханалар арасы абонемент васитәсилә өз китабларындан һәм өз республикасында, һәм дә башга республика мұәссисә вә идарәләриндә лазыми вахтларда истифадә үчүн имкан ярадыр вә я әксинә охучуларын башга ерләрдән китаб алмаларыны тә'мин әдир.

Мүхтәлиф әлмләр сәһәсиндә ән яхшы әсәрләрин тәблиғ әдилмәси ишиндә, оху мәдәнийәти ишинин тәблиғи сәһәсиндә күтләви тәдбирләри һәятә кечирир.

Китабхана өлкәшүнаслыг һаггында олан әдәбийятын топланмасы, сахланмасы вә өйрәнилмәсинә

Охучуларә хидмәт шө'бәси.

хүсуси эһәмиййәт верир. Онлардан библиографик ишдә, охучулара хидмәт ишиндә истифадә эдир. Хүсуси олараг азербайжаншүнаслыг һаггында библиография тәртиби ардычыл олараг давам этдирилир. Республикамызын башга мәдәни-маариф мүәссисәләринә рәһбәр кестәришләр верир, яхшы китабханаларын иш тәчрүбәсини өйрәнир вә тәблиг эдир. Төвсийә эдилән библиографик сияһылары илә республика китабханаларына ярдым кестәрир.

Китабхана техникуму вә башга курсларын динләйичиләринә тәчрүби мәшгәләләр васитәсилә нәзәри биликләрини мөһкәмләндирмәйә имкан ярадыр.

Китабханалар арасында китаб мүбадиләсини тәшкил эдир. Китабханачылыг нәзәриййә вә тәчрүбәси мәсәләсинин тәкмилләшмәси ишиндә, элми библиография ишләриндә фәалиййәт кестәрир.

Китабхананын хидмәт шө'бәси охучуларын тәләбләрини өдәмәкдә әсас иш көрүр. Бу иш абонемент, китабханаларарасы абонемент, гираәт салону вә саирә васитәләрлә апарылыр.

Китабханадан истифадә эдән охучуларын сайы илбәил мүнτζәәм сүрәтдә артыр.

1941-чи илдә китабханын чәми 2.979 нәфәр охучусу олдуғу һалда, 1945-чи илдә 4.268, 1946-чы илдә 5.812, һал-һазырда исә 6.000 нәфәрдән артыг охучусу вардыр. Буна уйғун олараг азербайжанлы охучуларын сайы да дурмадан артыр. 1941-чи илдә охучуларын чәми 662 нәфәри азербайжанлы олдуғу һалда, 1946-чы илдә бунларын сайы 1814 нәфәрә чатмышдыр. 1946-чы илдәки охучуларын үмуми сайындан 1.800 нәфәри элми ишчиләр, мүтәхәссисләр олмушдур. Охучулар ил әрзиндә китабханая даһа чох мүрачиәт эдирләр. 1946-чы илдә 74.646 нәфәр охучу китабханая мүрачиәт этмиш,

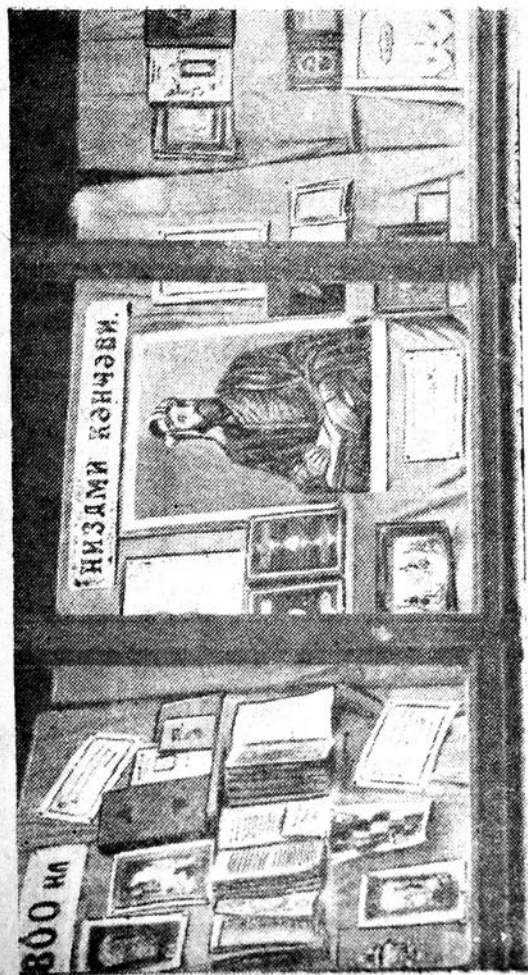
вə бунлара 334.738 нүсхə китаб, мəчмуə вə саирə чап мəһсулу верилмишдир. Верилən һəмин əдəбийятдан 21.155 нүсхəси Азəрбайчан дилиндə олмушдур.

Китабларын чəхундан китабхананын гираət сəлонунда истифадə олунур. 1946-чы илдə верилən 334738 нүсхə китабын 312702 нүсхəсиндэн гираət сəлонунда истифадə əдилмиш, 4389 нүсхəси исə китабханалар арасы абонемент васитəсилə республиканын башга мұəссисəлəринə вə яхуд иттифағын башга шəһəрлəринə кəндəрилмишдир.

Китабхананын ишчилəри, китаблардан охучуларын даһа чəх вə вахтында истифадə этмəлəри үчүн əлдən кəлəни əсиркəмирлэр. Нəвбəтчи библиографлар даими олараг абонементдə олур, охучуларын һэр-һансы тəлəблəринə чаваб верирлэр. Онлар В. И. Ленинин 1913-чи илдə яздығы сəзлəри ишдə өзлəри үчүн əсас тутурлар: „үмүми китабхананын фəһри вə шəһрəти онда нə гəдэр аз тапылан китабларын, нə гəдэр һэр һансы XVI-əсрдən галмыш вə я Х əср əлязмаысынын олмасында дейил, китабларын халг арасында кениш дəвр этмəсиндə, ени охучуларын нə гəдэр чəх чəлб олунмасында, истəнилən китаба гаршы тəлəбин нечə тез өдəнилмəсиндə, китабын нə гəдэр эвə верилмəсиндə, нə гəдэр ушағын китабханадан охумаг вə истифадə этмəк үчүн чəлб əдилмəсиндəдир...“ (В. И. Ленин, əсəрлəри, чилд XVI, сəһ. 529).

Китабларын тəблиги, охучуларын мұəййən мəсəлəлэр əтрафында əдəбийят топламалары вə саирə тəдбирлэр сəһəсиндə мəлүмат-библиография шəбəсинин кəрдүйү ишлэр даһа əһəмиййэтлидир.

Һəмин шəбəнин тəртиб этдийи төвсийə сияһысы əсасында, мұхтəлиф юбилейлэр, тарихи күнлэр вə мөвзулар һаггында тез-тез сəркилэр тəшкил əдилир.

Ғизди Кəнчəвини 800 иллик юбилейинə һəср əдилмиш сəрки.

1946-чы илдә 74 белә сәрки тәшкил әдилмиш-
дир. Ени китаблары таблиғ әтмәк мәгсәдилә ән'-
әнәви оларағ һәр һәфтә айрыча „Ени китаблар
сәркис“ тәшкил олунур. Ишләнилән вә истифа-
дә әдилмәк үчүн верилән ени китаблар исә һәр
10 күндән бир дәфә дәйишдирилән картотека ва-
ситәсилә охучулара чатдырылыр. Мә'лумат-биб-
лиография шө'бәсинин көрдүйү бөйүк ишләрдән
бириси дә мүәййән мәсәләләр даирәсиндә төвсийә
әдәбийяты сияһысыны тәртиб әтмәкдир. Бу сия-
һылардан нәинки китабхана дахилиндә, һәмчинин
бир сыра башга бөйүк мүәссисәләрдә дә истифадә
олунур. Бу сияһылар сонра мүәййән системлә
даими истифадә үчүн сахланылыр. Белә сияһылар-
дан 1946-чы илдә 87 нүсхә тәртиб олунмушдур.

Катологлары вә картотекалары даими оларағ
ени материалларла тамамламағ үчүн мәркәзи вә
ерли гәзетләрдән, мәчмуәләрдән вә саирә мәнбә-
ләрдән библиографик гайда илә Азәрбайчан вә
рус дилләриндә мәгаләләр язылыр вә системләш-
дирилир. 1946-чы илдә 24.067 мәчмуә вә гәзет
мәгаләси гейдә алынмышдыр. Мә'лумат-библио-
графия ишини көрмәк үчүн шө'бәнин иш отағын-
да әл алтында 1.000-дән артығ библиографик көс-
тәричи мәнбәи вардыр.

Мә'лумат-библиография шө'бәси өз фәалийәти
дөврүндә бир сыра картотекалар тәртиб әтмиш-
дир ки, бунлар да мүтәхәссисләрә, әлми ишчиләрә,
зәһмәткешләрә мүәййән мәсәләләри өйрәнмәк үчүн
олдугча бөйүк ярдым көстәрир. Белә картотека-
лардан ән гиймәтлиләри Маркс—Энкелс—Ленин—
Сталин әсәрләринә әлифба көстәричиси (Азәр-
байчан дилиндә), Азәрбайчаншүнәслығ (Азәрбай-
чан вә рус дилләриндә), Азәрбайчан Бөйүк Вә-
тән мұһарибәси илләриндә (Азәрбайчан вә рус
дилләриндә), Персоналия (Азәрбайчан вә рус
дилләриндә), Азәрбайчан дөврү мәтбуаты (Ст. Шау-

мян адына партия тарихи институту, Азербайжан Дөвлэт Архиви вә китабхананын сахладыгы материаллар эсасында), Низами Кәнчәви (Азербайжан вә рус дилләриндә) вә сәирәләрини геид этмәк слар. Бунларла янашы УИК(б)П тарихи Гыса курсунун айры-айры бөлмәләри үзрә әдәбийяты әкс этдирән картотека вә ени Сталин бешиллийинин биринчи вә икинчи илләринә аид картотека тәртиб әдилиб охучуларын истифадәсинә верилмишдир. Белә картотекаларын үмуми мигдары 16 әдәддир.

Библиография шө'бәси охучулар катологлар үзрә шифаһи олараг мә'луматлар верир. 1946-чы илдә белә мә'луматларын сайы 43.250 олмушдур ки, бу да 1941-чи илдә верилән 11.185 шифаһи мә'лумата көрә олдугча бөйүк артымдыр.

Мә'лумат-библиография шө'бәси Азербайжан шаирләри, әдибләринин әсәрләри вә онлар һаггында язылан әсәрләр үчүн библиография көстәричиләри дә тәртиб этмишдир. 1947-чи илдә Азербайжан бөйүк драматург, шаир вә мүтәфәккири М. Ф. Ахундов һаггында библиографик көстәричи чапдан чыхачагдыр.

Көркәмли шаиримиз С. Вургун һаггында библиографик көстәричи чапа һазырланыр.

М. Ф. Ахундов адына Азербайжан Дөвлэт Китабханасынын Азербайжан фонду бөйүк ишләр көрүр. Онун фондунда 33.000 китаб, мәчмуә вә башга чап мәһсуллары вардыр. Бу шө'бә тәрәфиндән тәшкил әдилән Азербайжан китабларынын архив фондуна 1.100 нүсхә, Азербайжан дилиндә 1887—1947-чи илләр арасында чыхмыш китабларын һәрәсиндән бир әдәд дахил әдилмишдир. Бурада иш даими давам этдириләчәк, Азербайжан китабларынын 100 фаиз топланышы иши баша чатдырылачагдыр. Азербайжан дөври мәтбуатыны әбәди

сахламаг мәгсәдилә 1947-чи илдә архив фонду тәшкил әдилир.

Китабхана һәрил орта һесабла 100 мин нүсхәйә яхын мүхтәлиф адларда чап ваһиди алыр. 1945-чи илдә 83.932 нүсхә, 1946-чы илдә 119.701 нүсхә чап мәһсулу алынмышдыр. Бунларын әксәриййәти ишләниб истифадәйә верилмишдир. 1946-чы илдә 74.646 чап ваһиди ишләнилмишдир.

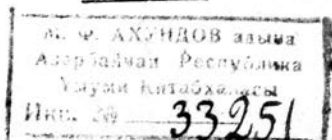
1946-чы илдән башлаяраг Азербайжан классикләринин юбилейләри илә әлағәдар олараг вәрәгәләр нәшр әдилир. Низами Кәнчәви, Ә. Сабир, М. С. Ордубади, А. Бакыханов һаггында 500 нүсхә тиражла белә вәрәгәләр чап олунмушдур.

Китабхананын күтләви шө'бәси ишчиләрин вә охучуларын мәфкурәчә тәрбийәси ишинә яхшы хидмәт көстәрмәк мәгсәдилә, охучулар вә ишчиләр үчүн мүһазирәләр тәшкил әдир. Сәркиләрин мәфкурәчә йүксәк сәвиййәдә олмасына чалышыр. Охучуларын конфрансларыны кечирир, охучуларын фйдалы көстәришләрини кәләчәк ишиндә нәзәрә алыр.

Китабхананын яхын кәләчәйи гаршысында бөйүк вә сүр'әтли инкишаф вәзифәси гоюлмушдур. Бу һәр шейдән әввәл китабхананын ени вә әлверишли биная көчмәсилә әлағәдардыр. Азербайжан Совет Сосялист Республикасы халг тәсәррүфатыны бәрпа вә инкишаф этдирмәк һаггында бешиллик планда М. Ф. Ахундов адына Азербайжан Республика Умуми Китабханасы үчүн бина тикмәк нәзәрдә тутулмуш вә Азербайжан ССР Назирләр Советиндә бу мәсәлә мүзакирә әдилмиш, китабхана үчүн әлверишли ер сечилмиш, бинанын ләйиһәсини һазырламаг иши академик М. Нүсейнова тапшырылмышдыр. Ләйиһә үзрә бу бинанын тикилмәсинә 10.000.000 маната гәдәр пул сәрф олуначагы мү-

эйиэн эдилмишдир. Бу бинада миллионларла китаб ерлэшдирмэк мүмкүн слачат, минлэрлэ охучуларын истифадэси үчүн мүхтәлиф гираэт салонлары, мүһазирә салонлары, кабинәләр вә саирә тәшкил эдиләчәкдир.

М. Ф. Ахундов адына Азәрбайчан Республика Үмуми Китабханасы 1947-чи илдә Салтыков-Шедрин адына Ленинград Дөвләт Үмуми Китабханасынын Бөйүк Октябр сосялист ингилабынын XXX иллийи мүнасибәтилә кечирдийи ярыша гошулмуш вә өһдәсинә бөйүк тәәһһүдләр көтүрмүшдүр. Эйини заманда Карл Маркс адына Күрчүстан республика үмуми китабханасы илә ярыша киришмиш вә бир сыра ени тәәһһүдләр гәбул этмишдир. Бу тәәһһүдләрин еринә етирилмәси мәгсәдилә китабхананын айры-айры шө'бәләри, ишчиләри бир-бирләрилә ярыша киришдиләр. Нәр кәс өһдәсинә көтүрдүйү вә'ди вахтында вә йүксәк кейфиййәтдә еринә етирмәк үчүн һеч бир имкан вә вәсаити әсиркәмәди. Нәтичә ә'тибарилә китабхананын коллективи юхарыда көстәрилмиш гардаш республикаларын үмуми китабханалары илә олан ярыш шәртләрини өз вахтында вә артыгламасилә өдәмиш, вәтәнимизин фәһлә, колхозчу вә зиялылары илә биркә әзиз байрамымызы—Бөйүк Октябр сосялист ингилабынын 30 иллик тәнтәнәсини парлаг мүвәффәгиййәтләрлә, алы ачыг, бөйүк ифтихарла гейд этмәк шәрәфинә наил олмушдүр.

Редактору: Н. АХУНДОВ

Тех. редактору: ҮММИД НҮСЕЙНОВ

ФГ 11509. Чапа имзаланмыш 25/Х-47.

Сифариш № 239.

2 чап листи.

Тир. 1000.

АДД-нун мәтбәәси, Коммунист күчәси, 6.

02

A-95